

Очерет Л. А.,

провідний спеціаліст Рахункової палати України

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ АУДИТ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Перехід людства від індустріального до інформаційного суспільства став головним фактором, який визначає розвиток фінансового аудита. У нових соціально-економічних умовах проведення фінансового аудита виникне нагальна потреба переходу від традиційної контрольної парадигми, переважно орієнтованої на наступний контроль, до нової контрольної парадигми — безперервного контролю, можливість реалізації якого відкривають сучасні інформаційні технології. Майбутнє фінансового контролю визначатимуть соціально-економічні потреби нової інформаційної епохи розвитку людства через можливість адекватно реагувати на нові виклики цієї епохи.

Наприкінці ХХ ст. розпочався новий етап розвитку людства. У світі стартував могутній процес перетворень технологічних укладів, які визначають стан історичних епох. На цій основі здійснюється перехід історичного масштабу: від індустріального до інформаційного суспільства. Такий процес нерідко має назву “інформаційної революції”. Він докорінно перетворює майже всі сфери людської діяльності. Внаслідок цього розвитку на зміну індустріальній цивілізації приходить цивілізація інформаційна, яка пропагує абсолютно новий стиль життя, що ґрунтується на широкому використанні досягнень інформаційних технологій, іноді змінюючи деякі методи і структури індустріального виробництва, його організації.

В Окінавській хартії¹, яка ратифікована більшістю країн світу, зазначено, що на новому інформаційному етапі розвитку людство набуває суттєвих переваг порівняно з традиційними та індустріальними суспільствами, а інформаційно-телекомунікаційні технології (ІТ) є одним з найважливіших факторів, які впливають на формування суспільства ХХІ ст., стають життєво важливим стимулом розвитку світової економіки.

Найбільшу динаміку процесу переходу до постіндустріального суспільства надає трансформація корпоративних структур, що адаптуються до постіндустріальних реалій. Їх розвиток породжує гігантський попит на нові технології, знання та інформацію. Створення великих корпоративних структур (корпорацій) дає змогу суттєво знизити витрати на виробництво, однак потребує забезпечення надійного і “прозорого” управління, чітких знань стану і можливостей кожної складової елементу структури.

Важливим фактором, який визначає успішне функціонування як реальних, так і віртуальних корпорацій, а також сучасної світової економіки загалом є застосування ІТ. Вони забезпечили технічну базу для створення глобальних інформаційних мереж, які надають можливість миттєво передавати величезні масиви інформації та грошові кошти на великі відстані

¹ Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 // Дипломатичний вісник. — 2001. — № 3.

не лише всередині однієї країни, але й одержувачам в різних країнах, на різних континентах.

Це дає змогу організувати оперативне управління і великих корпорацій, які мають філії або представництва в різних регіонах країни або навіть світу, і віртуальних робочих груп та підприємств, упорядковувати роботу географічно розподілених учасників спільної діяльності.

За таких умов дедалі більше компаній-експортерів набувають статусу транснаціональних (ТНК), відкриваючи філії та представництва в зарубіжних країнах або зливаючись з аналогічними компаніями за кордоном.

Одночасно ІТ докорінно змінили діяльність світових фінансових інститутів. Комп'ютеризація банківської діяльності, використання систем електронних рахунків та кредитних карт, супутникового та оптико-волоконного зв'язку надають можливість миттєво переміщувати фінансову інформацію, укладати угоди, переводити кошти з одних рахунків на інші незалежно від відстані та кордонів. Це обумовило різке скорочення матеріальних та адміністративних витрат та виявилось одним з основних факторів створення єдиного світового фінансового ринку.

Водночас процеси комп'ютеризації та глобалізації фінансової сфери не лише сприяли вільному проходженню величезних грошових мас через національні кордони та формуванню глобального фінансового ринку, але й суттєво послабили контроль держав за фінансовими потоками. Слабка ефективність регулюючих механізмів створює базу для дестабілізації економічної та соціальної ситуації в окремих країнах і світовому суспільстві загалом, що зокрема, позначилося на світових фінансових кризах. Крім того, слабкий контроль держав за фінансовими потоками відкриває широкі можливості для фінансових порушень, таких, наприклад, як відмивання грошей, що становить загрозу національній та світовій стабільності.

Застосування ІТ в управлінні та бізнесі має особливе значення і на рівні окремих економічних суб'єктів. ІТ сприяє переходу від традиційних "паперово орієнтованих" засобів зберігання, передачі та обробки інформації до технологічніших "електронних", завдяки чому знизиться трудомісткість та прискориться обробка й аналіз великих обсягів інформації, яка потрібна для якісного управління. Це дає змогу при скороченні числа зайнятих та зниженні адміністративних витрат суттєво покращити оперативність та якість управлінських рішень і, відповідно, підвищити ефективність роботи приватних компаній та державних установ. Застосування ІТ у фінансово-господарському управлінні та обліку дає змогу економічним суб'єктам забезпечити високий рівень конкурентоспроможності бізнесу, оперативності та якості управління.

Досягнення ІТ також створюють технологічний базис для розвитку нової, постіндустріальної економіки, яку часто називають "цифровою", відкривають шляхи для широкого запровадження принципово нових видів послуг і форм їх надання. Виробництво інформації та супутніх продуктів стає важливим показником економічного розвитку.

Таким чином, інформаційна революція, яка базується на широкому використанні досягнень інформаційно-телекомунікаційних технологій, на-

дала абсолютно нові можливості для вдосконалення управління у приватному та державному секторах економіки.

Перехід від індустріального до інформаційного суспільства сприяв подальшому поглибленню торговельно-економічних відносин, розширенню міжнародного товарообміну. ІТ забезпечили технологічну базу для розвитку процесів глобалізації, що викликало різке розширення та ускладнення взаємозв'язків і взаємозалежностей людей, економічних суб'єктів, держав, формування планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів та робочої сили.

Важливого значення за цих умов набуває якість управління. Невід'ємною частиною системи ефективного управління є контроль. Надійний контроль – ефективний засіб захисту від зловживань та шахрайства, які можуть стати причиною несподіваного банкрутства. Тому надійність контролю є ключовим фактором, що визначає інвестиційну привабливість компанії та держави в цілому².

В умовах глобалізації значення фінансового контролю (внутрішнього та державного) і аудита не тільки зберігається, а й значно зростає. Адже у зв'язку із широким розвитком транснаціональних компаній та інтернаціоналізацією капіталів фінансовий контроль і аудит набувають транснаціональних рис.

Особливе значення на сьогодні має державний фінансовий аудит, регламентований нормами права діяльності державних органів влади й управління з контролю за своєчасністю, ефективністю і точністю фінансового управління, обґрунтованістю та повнотою надходження і руху державних фінансових і матеріальних ресурсів.

Головні цілі державного фінансового аудита – сприяти стабільності держави, ефективній реалізації державної політики, успішному вирішенню проблем соціально-економічного розвитку країни, обумовлених завданнями і функціями держави. Такі цілі зберігаються і в умовах глобалізації.

Актуальним стає і зовнішній державний контроль. На сьогодні майже в кожній країні діють органи зовнішнього державного фінансового контролю, які здебільшого мають статус вищих органів державного фінансового контролю (ВОФК). Головний обов'язок цих органів – контроль законності та ефективності управління всіма фінансовими і матеріальними ресурсами держави. Зважаючи на статус, ці органи, поряд з органами законодавчої (представницької) влади, несуть вищу відповідальність перед суспільством за ефективність державного управління у фінансово-матеріальній сфері. В умовах глобалізації ця відповідальність набагато зростає, оскільки підвищується складність і важливість завдань, що виконують ці органи.

Для ВОФК глобалізація є додатковим викликом, оскільки їм необхідно адекватно реагувати на зміни в бізнесі, нові можливості і ризики. Глобалізація світових ринків і зростання міжнародного бізнесу впливає не тільки на приватний, але й на суспільний сектор, і відповідно, на державний аудит.

² Шлейников В. И. Финансовый контроль и аудит в условиях информатизации : моногр. / В. И. Шлейников. – М. : КноРус, 2005. – С. 26.

У зв'язку з поширенням глобалізації, стрімким зростанням інформаційних мереж у всьому світі суспільна політика, ефективність державного управління й ефективність контролю за реалізацією суспільної політики в різних країнах світу дедалі більше вирівнюється. Нові ініціативи в суспільній політиці, управлінні і контролі нерідко порівнюють з аналогічною практикою в інших країнах.

Згідно з Лімською декларацією³ об'єктом контролю є все управління державними фінансами, незалежно від того, відображені вони в національному бюджеті чи ні. Об'єктом фінансового контролю є не лише бюджетно-податкова сфера та бюджетний процес, але й увесь процес фінансово-господарської діяльності суб'єктів ринкових відносин⁴. Іншими словами, об'єктом державного фінансового контролю є відносини, що виникають між державою, з одного боку, і юридичними і фізичними особами – з другого.

Суб'єктом державного фінансового контролю є організації, що здійснюють фінансовий контроль. Діяльність суб'єктів державного фінансового контролю має бути скоординована, щоб виключити дублювання контрольних заходів, а також будуватися на єдиній методологічній основі.

Завдання фінансового контролю бюджетних ресурсів формулюються відповідно до функцій, які йому належать у системі управління бюджетною установою. Завдання фінансового контролю поширюються як на операції, пов'язані з формуванням бюджетних коштів, так і на операції, що супроводжують їх використання та розміщення в активах. Питання фінансового контролю вважається вирішеним, якщо реалізація заходів, розроблених за його результатами, привела до досягнення поставленої мети.

Глобалізація впливає на всі сфери діяльності органів зовнішнього державного фінансового контролю, примушуючи їх удосконалювати систему контролю за використанням державних бюджетів, звертати особливу увагу на ефективність державних видатків, пильніше стежити за приватизаційними процесами, державним кредитуванням та іншими формами фінансової діяльності, ефективніше виявляти корупцію в органах державної влади, зловживання у використанні державних коштів.

Позитивний ефект від участі держави у процесах глобалізації визначається стабільністю її політичної системи, ефективністю державного управління: довгострокові інвестиції, що сприяють розвитку економіки, не надійдуть у нестабільну державу, яка неефективно розпоряджається власними ресурсами та страждає від корупції та бюрократизму чиновників. Стабільність держави – це насамперед довіра суспільства до державної влади, до її бажання виправити недоліки, що заважають ефективному державному управлінню. Ця довіра формується й завдяки діяльності органів зовнішнього державного фінансового контролю.

³ Лімська декларація керівних принципів аудита державних фінансів. – Відень, 1998.

⁴ Симоненко В. К. Основи єдиної системи державного фінансового контролю в Україні (макроекономічний аспект) / В. К. Симоненко. – К. : Знання України, 2006. – С. 26.

Таким чином, в умовах глобалізації органи зовнішнього фінансового контролю повинні не тільки контролювати дотримання законів, фінансової дисципліни, але й відстоювати прозорість фінансової системи країни як головного фактора, який наочно демонструє і для національного суспільства, і для зовнішніх інвесторів ефективність державного управління в країні. І суспільство, і закордонні інвестори мають бути впевнені, що законність і ефективність діяльності органів державного управління перебувають під надійним зовнішнім контролем. Така впевненість підтримує сприятливий інвестиційний клімат у країні та є важливою основою для притоку капіталу як у державний, так і в приватний сектор. Відсутність такої впевненості, навпаки, призведе до відтоку капіталу з країни.

Необхідність інтеграції завжди визнавалася ВОФК, що закріплено в прийнятих ними міжнародних документах. Наприклад, у Лімській декларації⁵ вказано, що міжнародне співробітництво, обмін ідеями та досвідом сприяє найефективнішому виконанню кожним національним ВОФК поставлених перед ним завдань відповідно до проголошених INTOSAI принципів незалежності, професіоналізму, змістовності, співробітництва, надійності, прогресивності, турботи про ефективність управління державними фінансами і гласності по відношенню до державної влади та завдяки публікаціям об'єктивних звітів.

Міжнародне співробітництво допомагає органам зовнішнього державного фінансового контролю розв'язувати основне завдання – забезпечувати ефективне управління національними фінансами, досягаючи позитивного результату в економічному і соціальному розвитку завдяки розробці нових методів, що відповідають найефективнішим моделям організації та управління державними фінансами.

В умовах наднаціональної інтеграції органи зовнішнього державного фінансового контролю мають можливість розширити сферу діяльності як кількісно, так і якісно. Зокрема, інтеграція дозволяє їм покращити контроль за використанням фондів допомоги, направлених різним державам, при цьому не обмежуючись лише звичайним аудитом статей національних бюджетів, пов'язаних із виділенням коштів у ці фонди, а й контролюючи ефективність використання виділених коштів. У рамках інтеграції ВОФК мають можливість здійснювати спільні контрольні заходи, що відповідають викликам глобалізації, розвивати спільні наукові дослідження у сфері методології контролю, розробки критеріїв, стандартів і директив контролю, методики аналізу проблем та прийняття рішень навіть щодо спільної реалізації конкретних ініціатив у сфері державного аудита, встановлювати гнучкі процедури контактів та інформаційного обміну.

Так, наприклад, у травні 2008 р. відбулася робоча зустріч голови Рахункової палати В. Симоненка з директором Світового банку в Україні, Білорусі та Молдові П. Бермінгхемом. Її головна тема — проведення Рахунковою палатою аудита проектів, що реалізуються в Україні за фінансового сприя-

⁵ Лімська декларація керівних принципів аудита державних фінансів. – Відень, 1998.

ня Світового банку. П. Бермінгхем зазначив, що вперше за останні десять років у систему діяльності Світового банку внесено зміни, які надають можливість Рахунковій палаті України контролювати ефективність використання коштів, що надаються країні під реалізацію соціальних і економічних проектів. На його думку, лише Рахункова палата як єдиний незалежний орган зовнішнього фінансового контролю в Україні спроможна вести незаангажований моніторинг та об'єктивно оцінювати ефективність використання одержаних кредитів, а Світовий банк готовий надати Рахунковій палаті для цього всю необхідну інформацію. Також досягнуто домовленості щодо проведення спільного навчання фахівців Рахункової палати і Світового банку з протидії корупції при використанні бюджетних коштів в Україні⁶.

Більше того, досягнення ІТ дають змогу ВОФК створити міжнародну мережу зовнішнього державного фінансового контролю, і тим самим створити принципово новий простір для співробітництва в інтересах взаємного збагачення та сприяння в таких галузях, як контроль двосторонніх і міжнародних проектів, нагляд за використанням фондів міжнародного співробітництва, екологічний аудит, контроль у сфері державного боргу, боротьба з шахрайством та корупцією, контроль процесів приватизації і діяльності децентралізованих державних структур. Створення такої єдиної мережі зовнішнього фінансового контролю дозволило б забезпечити гарантію ефективності всієї глобальної системи контролю.

Таким чином, переходу людства від індустріального до інформаційного суспільства властивий не лише подальший розвиток торговельно-економічних процесів, а відтак і глобалізації, але й зростання важливості всіх видів фінансового аудита, оскільки глобалізація економіки створює не тільки благо, але й чимало проблем, зокрема й у фінансовій сфері. Безперечно, неможливо уникнути всіх негативних наслідків глобалізації, але попередити їх в змозі ефективно організований, результативний і дієвий фінансовий аудит, який може стати ефективним інструментом нівелювання недоліків процесу глобалізації та сприяти підвищенню ефекту від її позитивних моментів.

В умовах глобалізації зберігають важливе значення усі види фінансового контролю — зовнішній (аудиторський), внутрішній (внутрішньогосподарський), державний, але кожний з них набуває нових, характерних для нового змісту фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів, рис.

Окремі методологічні підходи фінансового контролю через власну неоперативність, трудомісткість неспроможні належним чином забезпечити сучасні потреби економіки і суспільства у фінансовому аудиті (контролі).

Водночас ІТ дозволяють удосконалити методологічне забезпечення, застосовуючи у фінансовому аудиті оперативніші та дієвіші підходи. На сьогодні ІТ широко застосовуються економічними суб'єктами у фінансово-господарському управлінні, бухгалтерському обліку, активно розвиваються мережі передачі даних, методи автоматизації аудита.

⁶ Офіційний сайт Рахункової палати України.

Однак, як це характерно для більшості революцій, старі закони і традиції стають на заваді впровадженню нового, прогресивнішого, ефективнішого.

Так, серйозною перешкодою для широкого запровадження ІТ у бізнес, фінансово-господарське управління та облік є неготовність чинної нормативно-правової бази до заміни традиційних “паперових” форм ведення документообігу і бухгалтерського обліку на “електронні” і пов’язана з цим методологічна та інструментальна недосконалість фінансового контролю та аудита до здійснення своїх функцій в умовах електронного документообігу та обліку.

Ця неготовність законодавства та фінансового аудита не дозволяють економічним суб’єктам, які ведуть “електронний” документообіг та облік, відмовитися від паралельного ведення “паперового” обліку. Внаслідок цього дублювання обліку призводить до збільшення витрат на управління. Усе це є стримуючим фактором для підвищення ефективності управління та економічного росту.

Розуміння того, що досягнення цілей фінансового аудита в умовах інформатизації неможливо забезпечити без врахування впливу пов’язаних з інформатизацією факторів, без адекватної відповіді на нові ризики, примусило економічно розвинені країни розгорнути роботи, які спрямовані на вдосконалення стандартів, що регулюють бухгалтерський облік та аудит, на створення методів, прийомів та інструментарію проведення аудита, які відповідають умовам сьогодення.

Щоб задовольнити потребу у підвищенні оперативності та якості аудита, недостатньо лише вдосконалювати традиційні підходи до проведення фінансового аудита, варто вдатися до рішення нових завдань (таких, наприклад, як ІТ-аудит).

У цьому разі необхідні глибші перетворення. В умовах, коли збір аудиторських доказів можливий, як правило, лише за електронними даними, використання традиційної, орієнтованої на паперово-документальний наступний контроль, контрольної парадигми не в змозі достатньою мірою забезпечити досягнення цілей фінансового аудита. Тому, щоб гідно відповісти на виклик нової “цифрової” економіки та забезпечити в нових умовах досягнення цілей фінансового контролю, потрібна зміна контрольної парадигми (сукупності сучасних поглядів наукових шкіл на зміст фінансового аудита).

Пріоритетом нової контрольної парадигми повинен стати поточний (оперативний) контроль, який передбачає постійний (безперервний) контроль за всіма процесами, що пов’язані із введенням, передаванням та обробкою фінансової інформації, оперативний (у режимі реального часу) аналіз основних фінансових показників, які відображаються у фінансовій звітності, та оперативне інформування про виявлені порушення або відхилення.

Основою нової контрольної парадигми може стати методологія безперервного аудита – автоматичного аудита, який здійснюється в режимі реального часу. Проблеми дослідження цього виду аудита присвячені наукові праці науковців: В. М. Радіонової, В. І. Шлейнікова, Ю. М. Вороніна та деяких американських авторів.

У Звіті про результати науково-дослідної роботи з безперервного аудита⁷, який опублікований Американським інститутом дипломованих бухгалтерів (АІСРА) та Канадським інститутом сертифікованих бухгалтерів (СІСА), безперервний аудит визначається як “контрольна методологія, яка надає можливість внутрішнім контролерам і зовнішнім аудиторам забезпечити письмову гарантію для предмета аудита, використовуючи низку докладів аудиторів, виданих одночасно або з коротким проміжком часу після визначення подій, що є в основі предмета”.

Безперервний аудит можливий за умови:

- повної автоматизації процесу;
- прямого доступу до релевантних подій та їх результатів.

Єдиний відомий засіб задоволення цієї вимоги полягає в тому, щоб виконувати безперервний аудит за допомогою спеціалізованої інтерактивної комп’ютерної інформаційної системи (КІС), яка постійно з’єднана через комп’ютерні мережі і з КІС-суб’єктами аудита, та з аудитором як внутрішніми, так і зовнішніми.

Облікова інформація, що надходить і зберігається в КІС, є основою для проведення безперервного аудита. Використання цієї інформації дає змогу аудиторам за допомогою високоавтоматизованих контрольних інструментів і методів, що працюють спільно з КІС, та засобів контролю суб’єкта аудита одержати необхідні контрольні свідчення та забезпечити можливості для проведення в режимі реального часу аудита основних фінансових показників, які застосовуються при формуванні фінансової звітності.

Таким чином, реалізація на базі ІТ методології безперервного аудита дозволяє змінити традиційну контрольну парадигму і перейти від періодичних і вибіркової рецензії проведених операцій до практично безперервного контролю за правильністю їх проведення, а також до оперативного контролю за виникаючими ризиками. Фактично, безперервний аудит зміщує акцент на перевірку процесів, на відміну від простої перевірки висновків (транзакцій), характерної для традиційного аудита.

Безперервний аудит передбачає:

- 1) постійний автоматизований контроль даних, які вводяться в КІС та аналіз їх відповідності з даними, які вже є в КІС;
- 2) постійний контроль доступу до КІС, виявлення несанкціонованого доступу як до даних, так і до програм;
- 3) здійснення оперативного контролю фінансово-господарської діяльності суб’єкта аудита;
- 4) постійне відстеження та попередження ризиків, що виникають;
- 5) оперативне інформування служби внутрішнього контролю та керівництва суб’єкта господарювання, а також, за потреби, зовнішнього аудитора, про відхилення у функціонуванні суб’єкта аудита.

⁷ Research Report on Continuous Auditing / Canadian Institute of Chartered Accountants. – Toronto, 1999.

Безперервний аудит дозволяє внутрішнім та зовнішнім аудиторам:

- 1) оперативно відстежувати цілісність, надійність та безпечність облікової інформації, своєчасно виявляти факти шахрайства та несанкціонованого доступу до фінансової інформації та опрацьованих нею програм;
- 2) краще розуміти та відстежувати критичні точки контролю;
- 3) якомога частіше виконувати аналіз даних, що зберігаються в КІС, для своєчасного вжиття необхідних заходів.

Як вже було наголошено, необхідною умовою реалізації безперервного аудита є комп'ютеризація фінансово-господарського управління, бухгалтерського обліку та фінансової звітності економічного суб'єкта (установи, підприємства тощо). Також для його реалізації потрібна суттєва доробка КІС, що використовуються, та засобів їх захисту. Крім того, віддалене інформування зовнішнього аудитора потребує використання мереж віддаленого доступу (типу інтернет) та високого ступеня захисту відправлених повідомлень.

Безумовно, реалізація безперервного аудита потребує певних витрат на створення (або вдосконалення) відповідного програмного забезпечення, впровадження засобів передачі даних та вдосконалених систем захисту, а також спеціалізованих знань та вмінь персоналу служби внутрішнього контролю та зовнішніх аудиторів. Однак ці витрати в сучасних умовах господарювання є вкрай необхідними.

Принципово нові перспективи відкриває впровадження безперервного аудита і для підвищення ефективності державного фінансового аудита.

Велику зацікавленість органів зовнішнього державного контролю викликає також реалізація безперервного аудита виконання бюджету.

Глобалізація світової економіки та фінансових ринків, яка стимулює безперешкодні, віртуальні та безперервні потоки активів і вимагає дедалі спеціалізованіших вимог до комерційної інформації, також підвищує попит і важливість достовірної фінансової інформації, оперативно поданої споживачеві.

Безперервний аудит принципово змінить характер діяльності фінансових аудиторів. Запровадження методології безперервного аудита надасть можливість аудиторам завдяки комп'ютерним інформаційним системам звільнитися від великого обсягу рутинної роботи, пов'язаної з контролем за діяльністю економічних суб'єктів, та зосередити увагу на експертно-аналітичній роботі, наприклад на аудиті ефективності використання коштів економічним суб'єктом або органом державного управління, що суттєво підвищить їх вплив на вдосконалення управління фінансовими та матеріальними ресурсами держави та всіх суб'єктів господарювання⁸.

Тому принципи та методи безперервного аудита безперечно можна назвати важливими складовими методології контролю майбутнього, яка відповідає тенденціям підвищення відповідальності внутрішнього контролю за достовірністю фінансової звітності, досить жорстким вимогам щодо

⁸ Rezaee Z. Continuous Auditing: The Audit of the Future / Z. Rezaee, R. Elam, A. Sharbatoghlie // Managerial Auditing Journal. – 2001. – Vol. 16. – № 3.

ефективності внутрішнього контролю, оперативності та ефективності державного фінансового контролю та зовнішнього аудита. Необхідно поєднати державний зовнішній і внутрішній аудит, організувати їх ефективну взаємодію для забезпечення координації діяльності контролюючих органів, а також удосконалити правове забезпечення та наповнити аудиторську діяльність методичним та аналітичним потенціалом.